

Arbo -1

verkorte rapportage van het onderzoeksproject

TAAK, GEZONDHEID EN WELBEVINDEN
VAN UITVOERDERS IN HET BOUWBEDRIJF

D. DRAAISMA

R.W.M. GRÜNDEMANN

H. HOOLBOOM

Dit onderzoek is uitgevoerd door het
Nederlands Instituut voor Praeventieve Gezondheidszorg TNO
in opdracht van de BGBouw

NPG-TNO

De volledige versie van het eindrapport van dit onderzoek is te bestellen door het overmaken van f 26,- (incl. B.T.W.) op postrekening 20.22.77 van het Nederlands Instituut voor Praeventieve Gezondheidszorg TNO, Wassenaarseweg 56 te Leiden onder bestelnummer 84018.

Deze verkorte rapportage van het gelijknamige onderzoeksproject is opgesteld door het Nederlands Instituut voor Praeventieve Gezondheidszorg TNO en is uitgegeven door de BGBouw.

Amsterdam, september 1984.

INHOUD

	blz.
VOORWOORD	1
1. DOELSTELLING EN OPZET VAN HET ONDERZOEK.	2
2. DE VRAGENLIJST	3
3. DE STEEKPROEF VAN UITVOERDERS EN HUN DEELNAME.	5
4. OPZET VAN DE VERGELIJKING VAN UITVOERDERS MET LEIDING- GEVENDEN BUITEN DE BOUW.	7
5. DE UITKOMSTEN VAN DE VERGELIJKING TUSSEN UITVOERDERS EN PRODUKTIEKADER BUITEN DE BOUW.	9
6. DE VERGELIJKING TUSSEN KATEGORIEËN UITVOERDERS	11
7. UITKOMSTEN IN GROTE LIJNEN EN KONKLUSIES	40
8. AANBEVELINGEN	43
BIJLAGE I	47

VOORWOORD

De Stichting Bedrijfsgezondheidsdienst voor de Bouwnijverheid (BGBouw) behartigt de bedrijfsgezondheidszorg van alle werknemers in de bouw en in de nevenbedrijven. De dienstverlening in de vorm van bedrijfsgeneeskundige begeleiding wordt verzorgd door de ruim 40 aangesloten regionale bedrijfsgezondheidsdiensten (BGD-en). Daarnaast vindt praktisch gericht wetenschappelijk onderzoek plaats, dat tot doel heeft de arbeidsomstandigheden in de bouw te analyseren en -waar nodig- wegen tot verbetering aan te geven.

In dit kader is een onderzoek uitgevoerd naar taak, gezondheid en welbevinden van uitvoerders in de bouw. Hiertoe werd door het Nederlands Instituut voor Praeventieve Gezondheidszorg (NIPG-TNO) in eerste instantie een vooronderzoek uitgevoerd. Op basis van de daarmee verkregen kennis en ervaring is de definitieve onderzoeksopzet bepaald.

De uitvoering van het onderzoek is begeleid door een werkgroep, waarvan de samenstelling als volgt was:

W. van Hof	directeur-bedrijfsarts BGBouw, voorzitter
J. van Braam	namens NVOB
dr. W.J. Diepeveen	directeur Stichting Bouwresearch
drs. D. Draaisma	NIPG-TNO
H. Hoolboom, bedrijfsarts	NIPG-TNO
drs. R.W.M. Gründemann	NIPG-TNO
dr. A.E. Leuftink	voorheen directeur-bedrijfsarts BGD Oostelijk Gelderland
H. van der Meiden	hoofd Externe Betrekkingen BGBouw
B. Zoethout	namens Bouw- en Houtbond FNV

Deze verkorte rapportage is opgesteld ten behoeve van een verspreiding in brede kring van de resultaten van het onderzoek.

BGBouw.

1. DOELSTELLING EN OPZET VAN HET ONDERZOEK

De doelstelling van het onderzoek bestond uit twee delen:

- a. *Een vergelijking van uitvoerders met middenkader in de industrie, op gelijke wijze als in het verkennend onderzoek, met het oog op de vraag of uitvoerders in vergelijking met de genoemde categorie een risikogroep vormen. (de uitkomsten van deze vergelijking zijn te vinden in hoofdstuk 4.)*
- b. *Het opsporen van factoren bij uitvoerders, in hun taak en taakomgeving, die samengaan met (on)gezondheid en (on)welbevinden, met het doel vast te stellen in welke typen bedrijven, bouwprojecten en uitvoerders risikokategorieën van uitvoerders voorkomen. (De uitkomsten van deze vergelijking zijn te vinden in hoofdstuk 6.)*

Ook zouden de resultaten van het onderzoek, zo mogelijk, aanwijzingen dienen te bevatten voor verbeteringen in de bedrijfsgeneeskundige verzorging van de uitvoerders.

De gegevens voor het onderzoek werden verzameld door middel van een vragenlijst, die de uitvoerders werd toegestuurd en door het raadplegen van hun dossiers bij de BGD-en en van hun verzuimgegevens bij het SFB.

Voor dit dossieronderzoek is de uitvoerders toestemming gevraagd.

In hoofdstuk 2 wordt de vragenlijst besproken en in hoofdstuk 3 hoe de uitvoerders voor het onderzoek zijn uitgezocht en in welke mate zij hebben deelgenomen.

2. DE VRAGENLIJST

In het vooronderzoek werden gesprekken gevoerd met 20 uitvoerders en een aantal deskundigen uit de bouwwereld.

Daarnaast werd uit de onderzoeksliteratuur over taak en gezondheid van leidinggevend en geput. Het bleek dat onderzoek speciaal op uitvoerders gericht niet bestond.

De activiteiten mondden uit in een lijst met onderwerpen, die voor het hoofdonderzoek werd omgewerkt tot een schriftelijke vragenlijst. Daarbij werden de onderzoekers gesteund door de werkgroep uitvoerders.

Als proef werd een ontwerp van de vragenlijst tenslotte door een vijftal uitvoerders ingevuld en daarna uitgebreid met de onderzoekers doorgesproken.

De vragenlijst omvatte 11 onderdelen. Bij de opsomming hieronder is van elk onderdeel bij wijze van voorbeeld één of twee van de vragen genoemd (in de bijlage zijn de onderwerpen uit alle vragen opgenomen):

- ACHTERGRONDGEGEVENS VAN DE UITVOERDER

- TAAK

Heeft u voor uw taken genoeg scholing?

- FYSIEKE WERKOMSTANDIGHEDEN

Heeft u in het werk veel hinder van wisseling van temperatuur?

- LEIDING, KOLLEGA'S, ONDERGESCHIKTEN

Wordt het werk doorgaans billijk verdeeld tussen u en de anderen?

Komt het regelmatig voor dat een voorman of een ploeg het werk anders wil doen dan is voorgeschreven?

- ORGANISATIE

Heeft u regelmatig te weinig mensen op het werk?

Kunt u voldoende overleggen over uw werk?

- VEILIGHEID

Wordt veilig werken door de leiding van uw bedrijf daadwerkelijk gestimuleerd?

- WERK - PRIVE

Zijn er omstandigheden in uw werk die een ongunstige invloed hebben op uw privéleven?

- INSPANNING

Is uw werk lichamelijk erg inspannend?

- GEZONDHEID (INCLUSIEF TOESTEMMING INZAGE DOSSIERS)

Heeft u de laatste tijd gezondheidsklachten?

Bent u nu onder behandeling van een arts (of andere therapeuten)?

- WELBEVINDEN

Vindt u uw beloning in overeenstemming met het werk dat u doet?

- SLOTOORDEEL

Al met al, vindt u nu zelf dat u goed, redelijk, matig of niet goed zit met uw werk?

Eén van de vragen was de volgende:

Vindt u het goed dat een arts van ons instituut (NIPG/TNO) inzage krijgt in uw bedrijfsgeneeskundige gegevens (indien u ooit contact hebt gehad met een BGD) bij uw BGD en uw verzekeringsgeneeskundige (verzuim) gegevens bij het Sociaal Fonds Bouwnijverheid?

(Hiermee blijven de gegevens wel medisch geheim.)

Hoe hierop is gereageerd, wordt vermeld in hoofdstuk 3.

3. DE STEEKPROEF VAN UITVOERDERS EN HUN DEELNAME

De uitvoerders voor het onderzoek werden gekozen door als eerste stap bij de bedrijven na te gaan welke uitvoerders zij in dienst hadden. Daartoe werd aan 893 bedrijven (uit de administratie van het SFB) in de sectoren B & U (Burgelijke en Utiliteitsbouw) en GWW (Grond-, Water- en Wegenbouw) een enquête toegestuurd, waarin over de uitvoerders hun leeftijd en opleidingsniveau werd gevraagd en de objecten waarop zij werkten. In totaal reageerden op deze bedrijfsenquête 463 bedrijven; dit is 52%. Daarna werden hieruit 538 uitvoerders gekozen voor het eigenlijke onderzoek. Hiervan stuurden tenslotte 434 man de lijst ingevuld terug; dit is 81%.

Uit de bedrijven die niet op de bedrijfsenquête hadden gereageerd, werden via de SFB-administratie nog eens 138 uitvoerders benaderd. Van hen reageerden er 94, dat wil zeggen 68%.

In totaal kwamen dus 528 van de 676 uitgezette lijsten binnen, dat wil zeggen 78%.

Voor een dergelijk onderzoek is dit een hoog percentage. Blijkbaar leeft de problematiek duidelijk onder de uitvoerders.

Mede naar aanleiding van hun antwoorden, werden de uitvoerders in de volgende categorieën ingedeeld:

- BEDRIJFSGROOTTE:

21 - 50 manjaren	266
51 en meer	262

- OBJEKTKATEGORIE:

woningbouw	91
utiliteitsbouw	64
woning + utiliteitsbouw	161
wegenbouw	36
grondwerk + wegenbouw	93
onbekend en andere	
kombinaties	83

- LEEFTIJD:

- 34 jr	192
35-49 jr	213
50 en ouder	123

- ZELFSTANDIGHEID:¹

- wel-zelfstandig	343
- niet-zelfstandig	181
- onbekend	4

- OPLEIDING:²

- laag	200
- hoog	319
- onbekend	9

- ¹ Zelfstandige uitvoerders zijn uitvoerders die (vrijwel) volledig verantwoordelijk zijn voor de hen toegewezen taken en de beslissingsbevoegdheid voor de voortgangskontrolé dragen. Hieronder vallen hoofd-uitvoerders en afhankelijk van de bevoegdheden en verantwoordelijkheden ook andere uitvoerders, waaronder deeluitvoerders.
- ² Hoogopgeleide uitvoerders hebben òf minstens een voltooide MTS-opleiding òf één of meer voltooide uitvoerders- of aannemerskursussen.

Op de vraag om gebruik te mogen maken van hun dossiers bij de BGD en het SFB werd door 454 van de 528 uitvoerders toestemming gegeven. Dit is 86%. Van hen bestond in 202 gevallen een BGD-dossier = 44%.

Hieruit werden door een bedrijfsarts van het NIPG aanvullende gegevens over aandoeningen nu en in het verleden verzameld.

Van het SFB werden de verzuimgegevens verkregen.

4. OPZET VAN DE VERGELIJKING VAN UITVOERDERS MET LEIDINGGEVENDEN BUITEN DE BOUW

Voor de vergelijking waren gegevens voorhanden uit 7 bedrijven die sinds 1978 door het NIPG zijn onderzocht in het kader van onderzoek naar het functioneren van de werknemers in hun arbeidssituatie en hun gezondheid. In onderstaande tabel wordt een overzicht gegeven van de bedrijven die in deze vergelijking zijn betrokken, waarbij tevens enkele kenmerken zijn vermeld.

Tabel 1. De bedrijven waaruit het produktiekader wordt vergeleken met de uitvoerders

aard bedrijf	jaar van onderzoek	aantal leidinggevenden in de produktie	leidinggevenden totaal	totaal aantal medewerkers
1. drukkerij	1978	60	75	585
2. scheepswerf	1979	62	157	1451
3. drukkerij	1979	28	69	664
4. stadsreiniging	1979	68	90	786
5. openbaar vervoer	1980-82	176	222	2079
6. metaalverwerking	1982	16	20	111
7. drinkwaterleiding	1982	15	15	93
totaal		425	648	5769

Duidelijk is dat het om sterk uiteenlopende bedrijven gaat waarvan in sommige het werk van de leidinggevenden op dat van de uitvoerders lijkt en in andere minder.

Voor de vergelijking zijn alleen de leidinggevenden uit de produktie genomen; hun functies liggen voor het overgrote deel op het niveau van bazen, ploegchefs en afdelingschefs.

De vergelijking brengt verder nog een aantal problemen met zich mee, waarvan in deze samenvattende tekst alleen nog het verschil en de overeenkomst tussen de uitvoerders en het produktiekader in de hen voorgelegde vragen besproken worden.

De onderdelen functie, inspanning, fysieke werkomstandigheden, gezondheid en welbevinden van de vragenlijst overlappen elkaar voor het overgrote deel.

Dit geldt niet voor het onderdeel leiding, kollega's en ondergeschikten, en het onderdeel organisatie.

Vele vragen die met deze aspecten van het bouwbedrijf te maken hebben, zijn toegespitst op de bijzondere situatie in de bouw om de vergelijking tussen uitvoerders onderling zo scherp mogelijk te maken. Dit is ten koste gegaan van een ruim aantal vragen die de vergelijking tussen produktiekader en uitvoerders vollediger zouden hebben gemaakt. De vergelijking op deze onderdelen is dus onvolledig, maar voldoende bruikbaar.

In de tabel hieronder is per onderdeel van de vragenlijst aangegeven hoe groot de overlap is.

Tabel 2. Overzicht van de overlap in vragen bij de vragenlijst uitvoerders in vergelijking met de lijst van het produktiekader

item	aantal vragen gesteld aan uitvoerders	overlap met vragen aan produktiekader
functie	13	8
inspanning	10	8
fysieke werkomstandigheden	5	5
gezondheidsklachten	18	14
ziektegedrag	4	4
leiding, kollega's en ondergeschikten	30	8
organisatie van het werk	42	5
veiligheid + werk-privé + werkkring	18	10
totaal	140	62

Bij de beoordeling van de verschillen tussen de uitvoerders en het produktiekader buiten de bouw werden beide groepen in drie leeftijdsgroepen ingedeeld:

- t/m 34-jarigen;
- 35- t/m 49-jarigen;
- 50-jarigen en ouder.

Verschillen in leeftijd tussen beide groepen konden de vergelijking daarvoor niet verstoren.

De vergelijking is zeer voorzichtig opgezet, om uit te sluiten dat de uitvoerders ten onrechte negatief uit de bus zouden komen.

5. DE UITKOMSTEN VAN DE VERGELIJKING TUSSEN UITVOERDERS EN PRODUKTIEKADER BUITEN DE BOUW

Uitvoerders werken gemiddeld ongeveer 45 uren per week en het produktiekader waarmee vergeleken is 42,5 uur (inclusief overwerk en thuiswerk en exclusief het reizen tussen woning en werk). Daarnaast is er een tendens gekonstateerd dat uitvoerders geregeld onder tijdsdruk werken.

Wat betreft de nerveuze en de vage lichamelijke klachten scoren de uitvoerders zeker niet minder hoog dan het produktiekader. Er is zelfs een tendens dat de middelste en oudste leeftijdsgroep van uitvoerders meer nerveuze klachten heeft. Verschil in geestelijke inspanning is echter niet gevonden. Wel is de lichamelijke inspanning bij uitvoerders groter. Daarbij hebben uitvoerders vaker aandoeningen aan het bewegingsapparaat (rug, spieren en gewrichten), terwijl andere aandoeningen te zamen met minder medicijngebruik alleen in de middelste leeftijdsgroep minder voorkomen.

Een konklusie is dus dat de functie van uitvoerder riskanter is wat betreft de kans op aandoeningen aan het bewegingsapparaat. De grotere lichamelijke inspanning is hiervan mogelijk de oorzaak. De kans op nerveuze klachten lijkt iets groter. Dit kan voortkomen uit een grotere tijdsdruk, maar een samenhang met meer andersoortige aandoeningen is niet gekonstateerd.

Voor het overige lijkt het erop dat de grotere inspanning gekompenseerd wordt door een gunstiger werksituatie wat betreft organisatie van het werk en wat betreft de omgang met leiding, kollega's en ondergeschikten. Deze konklusie is getrokken ondanks het feit dat de vergelijkingsmogelijkheden op deze punten beperkt waren. Ook het welbevinden is op de meeste aspecten in het voordeel van de uitvoerders, alleen de onzekerheid over de toekomst lijkt bij hen groter. Mogelijk is dit echter aan de slechtere conjunctuur tijdens dit onderzoek toe te schrijven.

Uitvoerders hebben een lage frekwentie van korte verzuimen (met een duur van 1 t/m 14 dagen). De frekwentie van hun langdurig verzuim (duur langer dan 14 dagen) verschilt niet, maar deze verzuimen duren wel korter.

Gegevens over WAO-intrede van uitvoerders werden in dit onderzoek zelf niet verzameld. De beschikbare gegevens wijzen op een twee maal zo hoge WAO-intrede bij uitvoerders: 2,2% per jaar bij uitvoerders en ± 1% bij leidinggevenden in de industrie.

Voor zover dit mogelijk was, is nagegaan of het groter aantal rug-, spier-

en gewrichtsaandoeningen voorkomt uit eerdere niet-leidinggevende functies of door het uitvoerderswerk.

Bij uitvoerders die timmerman zijn geweest (dit is ± 60% van het totaal), bleek noch duidelijk het ene, noch duidelijk het andere het geval te zijn. Met andere woorden beide oorzaken spelen hoogst waarschijnlijk een rol. Het beeld voor de drie leeftijdsgroepen uitvoerders sluit in grote lijnen op elkaar aan. Toch is er een belangrijk verschil. Namelijk, de middelste leeftijdskategorie uitvoerders, vergeleken met ander produktiekader, is duidelijk minder vaak onder behandeling voor andere aandoeningen dan rug, spieren en gewrichten en gebruikt minder medicijnen. Dit geldt niet voor de oudste categorie.

De vraag rijst of dit het resultaat is van het zogenaamde "healthy worker effect". Dit zou betekenen, dat de middelste leeftijdsgroep uitvoerders door gezondheidsproblemen sneller uitvallen dan ander produktiekader. Daardoor zou de overblijvende groep gemiddeld "gezonder" zijn. In de oudere leeftijdskategorie zouden de verschillen weer rechtgetrokken zijn door de mogelijk grotere arbeidsbelasting van uitvoerders of de hogere eisen die door het uitvoeringswerk gesteld worden.

Met nadruk moet gezegd worden, dat hiermee slechts een veronderstelling geuit is. Wel is het zo, dat de hogere WAO-intrede van uitvoerders dit beeld ondersteunt.

6. DE VERGELIJKING TUSSEN KATEGORIEËN UITVOERDERS

Bij de onderlinge vergelijking van uitvoerders zijn de volgende categorieën onderscheiden:

- objektkategorie
 - woningbouw
 - utiliteitsbouw
 - combinatie van woning- en utiliteitsbouw
 - wegebouw
 - combinatie van grondwerk en wegebouw
- bedrijfsgrootte
 - kleine bedrijven (21 tot 50 manjaren)
 - grote bedrijven (meer dan 50 manjaren)
- leeftijd
 - jonger dan 35 jaar
 - 35 tot 49 jaar
 - 50 jaar en ouder
- opleiding
 - laag opgeleiden
 - hoog opgeleiden
- zelfstandigheid
 - niet-zelfstandigen
 - zelfstandigen

Op de volgende pagina's worden de uitkomsten voor elke categorie uitvoerders besproken. Op de linkerpagina staat steeds een schematisch overzicht van aspecten waarover de categorie uitvoerders meer en minder klachten opgegeven heeft dan de andere categorie(ën). Op de rechterpagina worden de belangrijkste uitkomsten in woorden samengevat.

De uitkomsten zijn in de schema's steeds in twee hoofdonderdelen gesplitst:

- aspecten van de taakuitoefening (dit betreft onder andere de onderdelen taak, fysieke werkomgeving, leiding, kollega's en ondergeschikten; organisatie van het werk en veiligheid uit de vragenlijst);
- aspecten van inspanning, gezondheid en welbevinden. Dit omvat ook de gegevens uit de BGD-dossiers en de verzuimgegevens.

In de bijlage is van elk aspect het gemiddelde percentage klachten vermeld. Daaraan is te zien in welke mate de verschillende klachten over het geheel genomen voorkwamen.

Uitvoerders die in de woningbouw werken

meer klachten	minder klachten
<u>aspecten van de taakuitoefening</u>	<u>aspecten van de taakuitoefening</u>
<ul style="list-style-type: none">- <i>onvoldoende steun van onderaannemers</i>- een belangrijk deel van de mensen werkt meestal in projectgebonden dienstverband- wrijvingen leveranciers, onderaannemers en opzichters	<ul style="list-style-type: none">- hinder van wisseling van temperatuur, droge lucht, lawaai, stank etc.- onvoldoende steun chef- <i>teveel bemoeienis van opdrachtgevers</i>- chef wijst meer op fouten dan dat hij goede dingen prijst- tijdigheid projectinformatie- wijzigingen in bestek en werktekeningen- <i>stimulans van leiding om veilig te werken</i>
<u>inspanning, gezondheid, welbevinden</u>	<u>inspanning, gezondheid, welbevinden</u>
	<ul style="list-style-type: none">- <i>moeite met onthouden in het werk</i>- <i>gezondheidsklachten de laatste tijd</i>- <i>vage lichamelijke klachten</i>- <i>onder behandeling voor hoge bloeddruk</i>- hoge bloeddruk (vlgs. bgd)- <i>medicijngebruik</i>- <i>frekwentie verzuim (1982)</i>- <i>onvoldoende waardering leiding</i>- vooruitzichten toekomst - <i>werkt vaker onder niveau de laatste tijd</i>- over ander werk denken de laatste tijd- algemeen eendoordeel

Voor het overzicht op pagina 12 en alle volgende overzichten op de even pagina's geldt dat de cursief gedrukte aspecten een tendens tot meer of minder klachten aangeven; de niet-cursief gedrukte aspecten wijzen op duidelijke verschillen.

Uitvoerders die in de woningbouw werken

Uitvoerders die uitsluitend in de woningbouw werken waarderen, in vergelijking met hun kollega's in de andere objektkategorieën, hun werksituatie in het algemeen het meest positief. Op geen enkel aspect van inspanning, gezondheid en welbevinden hebben zij meer dan een gemiddeld aantal klachten. Op enkele punten ervaren zij zelfs duidelijk minder problemen. Met name over de toekomstmogelijkheden zijn zij duidelijk optimistischer. Zij taxeren hun vooruitzichten positiever en denken er ook minder over om ander werk te zoeken.

Slechts op enkele aspecten van de taakuitoefening geven zij duidelijk meer klachten aan. Het gaat hier om wrijvingen met leveranciers, onderaannemers en opzichters, en het feit dat meestal een belangrijk deel van hun mensen in projektgebonden dienstverband werkt.

Uitvoerders die in de utiliteitsbouw werken

<u>meer klachten</u>	<u>minder klachten</u>
<u>aspecten van de taakuitoefening</u>	<u>aspecten van de taakuitoefening</u>
<ul style="list-style-type: none">- hinder van wisseling van temperatuur, droge lucht, lawaai, stank etc.- onvoldoende steun chef- werkt over het algemeen niet met vaste opdrachtgevers- werkt over het algemeen niet met vaste opzichters- een belangrijk deel van de mensen werkt meestal in projectgebonden dienstverband- tijdigheid projectinformatie- wijzigingen in bestek en werktekeningen- wrijvingen leveranciers, onderaannemers en opzichters- onvoldoende opvang van het werk bij plotselinge ziekte- <i>onvoldoende stimulans van leiding om veilig te werken</i>	<ul style="list-style-type: none">- <i>werkt over het algemeen niet met (een) vaste uitvoerder(s)</i>- veiligheidsvoorschriften kunnen praktisch gesproken niet goed worden nageleefd
<u>inspanning, gezondheid, welbevinden</u>	<u>inspanning, gezondheid, welbevinden</u>
<ul style="list-style-type: none">- <i>in werk geregeld gehinderd door niet in orde voelen</i>- frekwentie verzuim (1982)- vooruitzichten toekomst- <i>vaker werken onder niveau de laatste tijd</i>- over ander werk denken de laatste tijd- algemeen eendoordeel	<ul style="list-style-type: none">- <i>vage lichamelijke klachten</i>- nerveuze klachten- <i>hoge bloeddruk (vlgs. bgd)</i>

Uitvoerders die in de utiliteitsbouw werken

De groep uitvoerders die uitsluitend in de utiliteitsbouw werkt, is over het algemeen het minst te spreken over zijn werksituatie. Naast meer klachten op aspecten van de taakuitoefening (onder andere onvoldoende steun chef, projektinformatie doorgaans niet op tijd beschikbaar en onvoldoende opvang van het werk bij plotselinge ziekte), blijken zij zich ook meer zorgen te maken over hun toekomstmogelijkheden. Dit gaat echter niet samen met een groter aantal inspannings- en gezondheidsklachten.

Uitvoerders die in een combinatie van woning- en utiliteitsbouw werken

meer klachten	minder klachten
<u>aspecten van de taakuitoefening</u>	<u>aspecten van de taakuitoefening</u>
<ul style="list-style-type: none">- onvoldoende steun chef- <i>onvoldoende steun onderaannemers</i>- chef wijst meer op fouten dan dat hij goede dingen prijst- werkt over het algemeen niet met vaste opdrachtgevers- werkt over het algemeen niet met vaste opzichters- te veel dingen schriftelijk vastleggen op het werk- tijdigheid projektinformatie- wrijvingen leveranciers, onderaannemers en opzichters- <i>onvoldoende stimulans van leiding om veilig te werken</i>	<ul style="list-style-type: none">- veiligheidsvoorschriften kunnen praktisch gesproken niet goed worden nageleefd
<u>inspanning, gezondheid, welbevinden</u>	<u>inspanning, gezondheid, welbevinden</u>
<ul style="list-style-type: none">- <i>moeite met onthouden in het werk</i>- <i>gezondheidsklachten de laatste tijd</i>- <i>vage lichamelijke klachten</i>- hoge bloeddruk (vlgs. bgd)- frekwentie verzuim (1982)- <i>onvoldoende waardering leiding</i>	<ul style="list-style-type: none">- onder behandeling voor hoge bloeddruk

Uitvoerders die in een combinatie van woning- en utiliteitsbouw werken

Uitvoerders die zowel in de woning- als de utiliteitsbouw werken ervaren nogal wat problemen op aspecten van de taakuitoefening. Zo hebben zij onder andere duidelijk meer klachten over de steun van de chef, de steun van onderaannemers en het ontbreken van een daadwerkelijke stimulans van de leiding om veilig te werken. Het beeld op het gebied van inspanning, gezondheid en welbevinden is minder duidelijk. De uitvoerders die in een combinatie van woning- en utiliteitsbouw werken verzuimden in 1982 frekwenter en hadden volgens de BGD ook vaker hogere bloeddruk. Zelf gaven zij echter op minder vaak onder behandeling te zijn voor hoge bloeddruk.

Uitvoerders die in de wegenbouw werken

meer klachten	minder klachten
<u>aspecten van de taakuitoefening</u>	<u>aspecten van de taakuitoefening</u>
<ul style="list-style-type: none">- hinder van wisseling van temperatuur, droge lucht, lawaai, stank etc.- te veel bemoeienis opdrachtgevers- veiligheidsvoorschriften kunnen praktisch gesproken niet goed worden nageleefd	<ul style="list-style-type: none">- onvoldoende steun chef- onvoldoende steun onderaannemers- chef wijst meer op fouten dan dat hij goede dingen prijst- werkt over het algemeen niet met vaste opdrachtgevers- werkt over het algemeen niet met vaste opzichters- werkt over het algemeen niet met (een) vaste uitvoerder(s)- een belangrijk deel van de mensen werkt meestal in projektgebonden dienstverband- te veel dingen schriftelijk vastleggen op het werk- wijzigingen in bestek en werktekeningen- wrijvingen leveranciers, onderaannemers en opzichters- onvoldoende opvang van het werk bij plotselinge ziekte- onvoldoende stimulans van leiding om veilig te werken
<u>inspanning, gezondheid, welbevinden</u>	<u>inspanning, gezondheid, welbevinden</u>
	<ul style="list-style-type: none">- moeite met onthouden in het werk- gezondheidsklachten de laatste tijd- geregeld in het werk gehinderd door zich niet in orde voelen- vage lichamelijke klachten- nerveuze klachten- vermoeidheidsklachten- onder behandeling voor hoge bloeddruk- hoge bloeddruk (vlgs bgd)- medicijngebruik- frekwentie verzuim (1982)- onvoldoende waardering leiding- vaker werken onder nivo de laatste tijd- denken over ander werk de laatste tijd

Uitvoerders die in de wegenbouw werken

Wegenbouwwitvoerders ervaren, vergeleken met uitvoerders die in andere objektkategorieën werken, over het algemeen weinig knelpunten in hun werk. Alleen het na kunnen leven van veiligheidsvoorschriften levert bij hen duidelijk meer problemen op. Op de andere aspecten van de taakuitoefening en ook op het gebied van inspanning, gezondheid en welbevinden hebben zij een gemiddeld of lager aantal klachten. Opvallend is echter dat hun algemeen eindoordeel op een gemiddeld nivo ligt en niet positiever is.

Uitvoerders die in de combinatie van grondwerk en wegenbouw werken

meer klachten	minder klachten
<u>aspecten van de taakuitoefening</u>	<u>aspecten van de taakuitoefening</u>
<ul style="list-style-type: none">- te veel bemoeienis opdrachtgevers- onvoldoende opvang van werk bij plotselinge ziekte- veiligheidsvoorschriften kunnen praktisch gesproken niet goed worden nageleefd- onvoldoende stimulans van leiding om veilig te werken	<ul style="list-style-type: none">- hinder van wisseling van temperatuur, droge lucht, lawaai, stank etc.- onvoldoende steun onderaannemer- werkt over het algemeen niet met vaste opdrachtgevers- werkt over het algemeen niet met vaste opzichters- een belangrijk deel van de mensen werkt meestal in projektgebonden dienstverband- te veel dingen schriftelijk vastleggen op het werk- tijdigheid projektinformatie- wijzigingen in bestek en werktekeningen- wrijvingen leveranciers, onderaannemers en opzichters
<u>inspanning, gezondheid, welbevinden</u>	<u>inspanning, gezondheid, welbevinden</u>
<ul style="list-style-type: none">- gezondheidsklachten de laatste tijd- vage lichamelijke klachten- nerveuze klachten- vermoeidheidsklachten- onder behandeling voor hoge bloeddruk- hoge bloeddruk (volgs BGD)- medicijngebruik	<ul style="list-style-type: none">- frekwentie verzuim (1982)

Uitvoerders die in de combinatie van grondwerk en wegenbouw werken

Uitvoerders die zowel in het grondwerk als in de wegenbouw werkzaam zijn, hebben over het algemeen minder klachten op aspecten van de taakuitoefening. Zij hebben o.a. duidelijk minder hinder van wisseling van temperatuur, droge lucht, lawaai, stank etc. en van het feit dat de projectinformatie niet op tijd beschikbaar is, of dat er tijdens een project nog wijzigingen in bestek en werktekeningen plaatsvinden.

Op enkele aspecten van gezondheid geven zij echter meer problemen aan. Duidelijk vaker dan uitvoerders in andere objektkategorieën hebben zij nerveuze klachten en zijn zij onder behandeling voor hoge bloeddruk. Ook op het periodiek geneeskundig onderzoek op de BGD wordt vaker hoge bloeddruk bij hen geconstateerd.

Uitvoerders die bij kleine bedrijven werken

<u>meer klachten</u>	<u>minder klachten</u>
<u>aspecten van de taakuitoefening</u>	<u>aspecten van de taakuitoefening</u>
<ul style="list-style-type: none">- te veel bemoeienis directie- ploeg of voorman wil werk regelmatig anders doen dan voorgeschreven- werk doorgaans niet goed georganiseerd	<ul style="list-style-type: none">- te veel niet toezichthoudende activiteiten- werk doorgaans niet billijk verdeeld- onvoldoende aandacht wensen en capaciteiten- onvoldoende steun stafafdelingen- onvoldoende steun opdrachtgever, opzichter- werkt over het algemeen niet met: vast opzichters vaste onderaannemers vaste ploegen eigen mensen een vaste hoofduitvoerder (een) vaste uitvoerder(s) vaste voorlieden vast machinepersoneel- regelmatig te weinig mensen op het werk- te veel dingen schriftelijk vastgelegd op het werk- klachten opdrachtgevers- verantwoordelijkheid voor de mensen
<u>inspanning, gezondheid, welbevinden</u>	<u>inspanning, gezondheid, welbevinden</u>
<ul style="list-style-type: none">- hart- en vaataandoeningen (vlgs. BGD)- vaker werken onder nivo de laatste tijd	<ul style="list-style-type: none">- gezondheidsklachten de laatste tijd- geen redelijke vergoeding in tijd of geld voor overwerk- beloning niet in overeenstemming met werk

Uitvoerders die bij kleine bedrijven werken

Uitvoerders die in kleine bedrijven werken hebben vaker te maken met vaste samenwerkingsverbanden (b.v. uitvoerders en voorlieden) maar hebben meer klachten over de bemoeienis van de direktie van hun bedrijf. Bovendien voeren zij (de laatste tijd) vaker werk uit dat eigenlijk onder hun nivo ligt. BGD'en konstateren vaker hart- en vaataandoeningen bij hen.

Uitvoerders die bij grote bedrijven werken

meer klachten	minder klachten
<u>aspecten van de taakuitoefening</u>	<u>aspecten van de taakuitoefening</u>
<ul style="list-style-type: none">- te veel niet toezichthoudende activiteiten- werk doorgaans niet billijk verdeeld- <i>onvoldoende aandacht wensen en capaciteiten</i>- onvoldoende steun stafafdelingen- <i>onvoldoende steun opdrachtgever, opzichter</i>- <i>werkt over het algemeen niet met: vast opzichters vaste onderaannemers vaste ploegen eigen mensen een vaste hoofduitvoerder (een) vaste uitvoerder(s) vaste voorlieden vast machinepersoneel</i>- <i>regelmatig te weinig mensen op het werk</i>- te veel dingen schriftelijk vastgelegd op het werk- klachten opdrachtgevers- verantwoordelijkheid voor de mensen	<ul style="list-style-type: none">- te veel bemoeienis directie- <i>ploeg of voorman wil werk regelmatig anders doen dan voorgeschreven</i>- <i>werk doorgaans niet goed georganiseerd</i>
<u>inspanning, gezondheid, welbevinden</u>	<u>inspanning, gezondheid, welbevinden</u>
<ul style="list-style-type: none">- <i>gezondheidsklachten de laatste tijd</i>- geen redelijke vergoeding in tijd of geld voor overwerk- <i>beloning niet in overeenstemming met werk</i>	<ul style="list-style-type: none">- hart- en vaataandoeningen (vlgs. BGD)- vaker werken onder nivo de laatste tijd

Uitvoerders die bij grote bedrijven werken

Uitvoerders die bij grote bedrijven werken hebben minder vaak te maken met vaste samenwerkingsverbanden. Zij vinden vaker dat zij te veel tijd moeten besteden aan niet-toezichthoudende activiteiten, dat te veel dingen schriftelijk vastgelegd worden op het werk, dat het werk doorgaans niet billijk verdeeld wordt en dat zij te veel of te weinig verantwoordelijkheid hebben voor de mensen die onder hen werken. Bovendien hebben zij meer klachten over de vergoeding in tijd of geld voor overwerk.

Uitvoerders jonger dan 35 jaar

meer klachten	minder klachten
<u>aspecten van de taakuitoefening</u>	<u>aspecten van de taakuitoefening</u>
<ul style="list-style-type: none">- ongeregelde afspraken vergen te veel tijd- voor taken niet genoeg ervaring- onvoldoende steun chef- onvoldoende mogelijkheden voor het volgen van cursussen- onvoldoende aandacht voor wensen en capaciteiten- onvoldoende steun stafafdelingen- chef wijst meer op fouten dan dat hij goede dingen prijst- ploeg of voorman wil werk regelmatig anders doen dan voorgeschreven- te weinig dingen schriftelijk vastgelegd op het werk- tijdigheid projectinformatie- onvoldoende opvang van het werk bij plotselinge ziekte- plotselinge hinder in het werk- onvoldoende stimulans van leiding om veilig te werken	<ul style="list-style-type: none">- hinder van wisseling van temperatuur, droge lucht, lawaai, stank etc.- vaak moeilijk verenigbare opdrachten of instructies- werkt over het algemeen niet met (een) vaste uitvoeder(s)- werkt over het algemeen niet met (een) vaste hulp-uitvoerder(s)- een belangrijk deel van de mensen werkt meestal in projektgebonden dienstverband
<u>inspanning, gezondheid, welbevinden</u>	<u>inspanning, gezondheid, welbevinden</u>
<ul style="list-style-type: none">- geregeld werken onder tijdsdruk- moeite met concentratie in het werk- laatste zes maanden weleens thuis gebleven wegens ziekte of ongeval- frekwentie kort verzuim (1982)- <i>frekwentie totaal verzuim (1981-1982)</i>- onvoldoende waardering leiding- beloning niet in overeenstemming met werk- over ander werk denken de laatste tijd	<ul style="list-style-type: none">- gezondheidsklachten de laatste tijd- <i>gezondheidsklachten toegeschreven aan het werk</i>- onder behandeling voor: hoge bloeddruk, andere hart- en vaataandoeningen, huidaandoeningen, rugaandoeningen, andere spier- en gewrichtsaandoeningen- volgens BGD: <i>hoge bloeddruk</i>, andere stoornissen aan hart en vaten, <i>stoornissen aan de rug</i>, stoornissen aan andere spieren en gewrichten, lawaaislethorendheid- medicijngebruik- verzuimpercentage (1981)- <i>verzuimpercentage (1982)</i>- gemiddelde verzuimduur (1981)- ongunstige invloed van werk op privé- <i>reistijd bezwaarlijk</i>

Uitvoerders jonger dan 35 jaar

De jongste categorie uitvoerders heeft op aspecten van de taakuitoefening duidelijk meer problemen dan de uitvoerders in de twee andere leeftijdskategorieën. Zo vinden zij o.a. vaker dat zij voor hun taken niet genoeg ervaring hebben, dat hun chef hun onvoldoende steunt, dat zij onvoldoende aandacht ervaren voor hun wensen en capaciteiten en dat de ploeg of voorman het werk anders wil doen dan voorgeschreven. Hoewel zij over het algemeen minder gezondheidsproblemen ervaren, hebben zij op enkele aspecten van inspanning en welbevinden wel duidelijk meer klachten. Jonge uitvoerders hebben b.v. meer hinder van het geregeld werken onder tijdsdruk en zijn minder tevreden over hun beloning in verhouding tot het werk. Zij verschillen echter niet van oudere uitvoerders op het algemeen eendoordeel.

Uitvoerders tussen 35 en 50 jaar

meer klachten	minder klachten
<u>aspecten van de taakuitvoering</u>	<u>aspecten van de taakuitoefening</u>
<ul style="list-style-type: none">- ongeregelde afspraken vergen te veel tijd- <i>voor taken niet genoeg scholing</i>- vaak moeilijk verenigbare opdrachten of instructies- werkt over het algemeen niet met (een) vaste uitvoerder(s)- tijdigheid projektinformatie- onvoldoende opvang van werk bij plotselinge ziekte	<ul style="list-style-type: none">- voor taken niet genoeg ervaring
<u>inspanning, gezondheid, welbevinden</u>	<u>inspanning, gezondheid, welbevinden</u>
<ul style="list-style-type: none">- werkt geregeld onder tijdsdruk- drankgebruik- ongunstige invloed werk op privé- onvoldoende waardering leiding	<ul style="list-style-type: none">- gezondheidsklachten de laatste tijd- <i>vage lichamelijke klachten</i>- onder behandeling voor:<ul style="list-style-type: none">hart- of vaataandoeningenlongaandoeningenhuidaandoeningenovergevoeligheidrugaandoeningenandere spier- of gewrichtsaandoeningen- volgens BGD:<ul style="list-style-type: none">stoornissen aan hart en vatenlawaaislechthorendheid- medicijngebruik- laatste zes maanden weleens thuis gebleven wegens ziekte of ongeval- <i>frequentie verzuim (1981 en 1982)</i>- gemiddelde duur verzuim (1981)- verzuimpercentage (1981)

Uitvoerders tussen 35 en 50 jaar

De middelste leeftijdskategorie uitvoerders heeft bij het merendeel van de aspecten een gemiddeld aantal klachten. Alleen op het gebied van de gezondheid en met name over aandoeningen waarvoor men onder behandeling van een arts of therapeut is, heeft deze groep uitvoerders duidelijk minder klachten. Wel ervaren zij vaker een ongunstige invloed van het werk op het privé-leven, hinder van het werken onder tijdsdruk en onvoldoende waardering van de leiding.

Uitvoerders van 50 jaar en ouder

meer klachten	minder klachten
<u>aspecten van de taakuitoefening</u>	<u>aspecten van de taakuitoefening</u>
<ul style="list-style-type: none">- hinder van wisseling van temperatuur, droge lucht, lawaai, stank etc.- werkt over het algemeen niet met (een) vaste (uitvoerder(s))- werkt over het algemeen niet met (een) vaste hulp-uitvoerder(s)- een belangrijk deel van de mensen werkt meestal in projektgebonden dienstverband	<ul style="list-style-type: none">- ongeregelde afspraken vergen te veel tijd- voor taken niet genoeg scholing- voor taken niet genoeg ervaring- onvoldoende steun chef- onvoldoende mogelijkheden voor het volgen van cursussen- onvoldoende aandacht voor wensen en capaciteiten- onvoldoende steun stafafdelingen- chef wijst meer op fouten dan dat hij goede dingen prijst- ploeg of voorman wil werk regelmatig anders doen dan voorgeschreven- te weinig dingen schriftelijk vastgelegd op het werk- tijdigheid projektinformatie- onvoldoende opvang van het werk bij plotselinge ziekte- plotselinge hinder in het werk- onvoldoende stimulans leiding om veilig te werken
<u>inspanning, gezondheid, welbevinden</u>	<u>inspanning, gezondheid, welbevinden</u>
<ul style="list-style-type: none">- gezondheidsklachten de laatste tijd- <i>gezondheidsklachten toegeschreven aan het werk</i>- <i>vage lichamelijke klachten</i>- onder behandeling voor: hoge bloeddruk, andere hart- en vaatstoornissen, <i>longaandoeningen</i>, huidaandoeningen, overgevoeligheid, rugaandoeningen, andere spier- en gewrichtsaandoeningen- volgens BGD: <i>hoge bloeddruk</i>, andere hart- en vaatstoornissen, <i>stoornissen aan de rug</i>, andere spier- en gewrichtsstoornissen, lawaai-slechthoerendheid- medicijngebruik- laatste zes maanden weleens thuisgebleven wegens ziekte of ongeval- verzuimpercentage (1981)- <i>verzuimpercentage (1982)</i>- gemiddelde duur verzuim (1981)- <i>reistijd bezwaarlijk</i>	<ul style="list-style-type: none">- geregeld werken onder tijdsdruk- moeite met concentratie in het werk- drankgebruik- frekwentie kort verzuim (1982)- <i>frekwentie totaal verzuim (1981 en 1982)</i>- ongunstige invloed werk op privé- onvoldoende waardering leiding- beloning niet in overeenstemming met werk- over ander werk denken de laatste tijd

Uitvoerders van 50 jaar en ouder

De oudste categorie uitvoerders heeft in het algemeen de minste problemen met aspecten van de taakuitoefening. Ook op het gebied van inspanning en welbevinden hebben zij veelal een gemiddeld of lager aantal klachten. Duidelijk anders ligt dit echter op het gebied van de gezondheid. Oudere uitvoerders ervaren vaker gezondheidsklachten, zijn vaker onder behandeling bij een arts of therapeut voor een bepaalde aandoening en gebruiken ook vaker medicijnen. Ook BGD'en constateren tijdens hun geneeskundig onderzoek vaker stoornissen bij hen. Het gaat hierbij o.a. om stoornissen aan het hart en de bloedvaten en om stoornissen aan spieren en gewrichten.

Hoog opgeleide uitvoerders

meer klachten	minder klachten
<u>aspecten van de taakuitoefening</u>	<u>aspecten van de taakuitoefening</u>
<ul style="list-style-type: none">- ongeregelde afspraken vergen te veel tijd- voor taken onvoldoende ervaring- onvoldoende steun opdrachtgever, opzichter- werkt over het algemeen niet met vaste onderaannemers- duidelijkheid bestek en werktekeningen- <i>meestal niet voldoende goed materieel</i>- sfeer in 'ploeg' veilig werken overdreven	<ul style="list-style-type: none">- voor taken onvoldoende scholing- <i>te veel bemoeienis onderaannemers</i>- te veel dingen schriftelijk vastgelegd op het werk
<u>inspanning, gezondheid, welbevinden</u>	<u>inspanning, gezondheid, welbevinden</u>
<ul style="list-style-type: none">- lawaaislechthorendheid (vlgs BGD)- <i>ongunstige invloed werk op privé</i>- geen redelijke vergoeding in tijd of geld voor overwerk	<ul style="list-style-type: none">- werk lichamelijk erg inspannend- overbelasting door hoeveelheid werk- moeite met concentratie in het werk- gezondheidsklachten de laatste tijd- geregeld in werk gehinderd door zich niet in orde voelen- gezondheidsklachten toegeschreven aan het werk- vage lichamelijke klachten- nerveuze klachten- vermoeidheidsklachten- laatste zes maanden bij arts geweest met klacht- onder behandeling voor: <i>rugaandoeningen, andere aandoeningen</i>- laatste zes maanden weleens thuis gebleven wegens ziekte of ongeval- <i>frekwentie kort verzuim (1982)</i>- <i>frekwentie lang verzuim (1981)</i>- <i>frekwentie lang verzuim (1982)</i>- <i>frekwentie totaal verzuim (1981)</i>- <i>frekwentie totaal verzuim (1982)</i>- <i>verzuimpercentage (1982)</i>

Hoog opgeleide uitvoerders

Hoog opgeleide uitvoerders hebben slechts op enkele aspecten meer klachten. Zij hebben o.a. meer klachten over het feit dat zij te veel tijd moeten besteden aan ongeregelde afspraken, dat zij voor hun taken onvoldoende ervaring hebben en dat de projektinformatie niet op tijd beschikbaar is. Bovendien ervaren zij vaker een ongunstige invloed van het werk op het privé-leven.

Op het gebied van inspanning en gezondheid hebben zij veelal minder klachten.

Laag opgeleide uitvoerders

meer klachten	minder klachten
<u>aspecten van de taakuitoefening</u>	<u>aspecten van de taakuitoefening</u>
<ul style="list-style-type: none">- voor taken onvoldoende scholing- <i>te veel bemoeienis onderaannemers</i>- te veel dingen schriftelijk vastgelegd op het werk	<ul style="list-style-type: none">- ongeregelde afspraken vergen te veel tijd- voor taken onvoldoende ervaring- onvoldoende steun opdrachtgever, opzichter- werkt over het algemeen niet met vaste onderaannemers- duidelijkheid bestek en werktekeningen- <i>meestal niet voldoende goed materieel</i>- sfeer in 'ploeg' veilig werken overdreven
<u>inspanning, gezondheid, welbevinden</u>	<u>inspanning, gezondheid, welbevinden</u>
<ul style="list-style-type: none">- werk lichamelijk erg inspannend- overbelasting door hoeveelheid werk- moeite met concentratie in het werk- gezondheidsklachten de laatste tijd- geregeld in werk gehinderd door zich niet in orde voelen- gezondheidsklachten toegeschreven aan het werk- vage lichamelijke klachten- nerveuze klachten- vermoeidheidsklachten- laatste zes maanden bij arts geweest met klacht- onder behandeling voor: rugaandoeningen, <i>andere aandoeningen</i>- laatste zes maanden weleens thuis gebleven wegens ziekte of ongeval- <i>frekwentie kort verzuim (1982)</i>- <i>frekwentie lang verzuim (1981)</i>- <i>frekwentie lang verzuim (1982)</i>- <i>frekwentie totaal verzuim (1981)</i>- <i>frekwentie totaal verzuim (1982)</i>- <i>verzuimpercentage (1982)</i>	<ul style="list-style-type: none">- lawaaislechthorendheid (vlgs BGD)- <i>ongunstige invloed werk op privé</i>- geen redelijke vergoeding in tijd of geld voor overwerk

Laag opgeleide uitvoerders

Laag opgeleide uitvoerders ervaren met name op het gebied van inspanning en gezondheid meer klachten dan hun hoger opgeleide kollega's. Zij vinden bijvoorbeeld hun werk vaker lichamelijk erg inspannend en hebben meer moeite met de belasting door de hoeveelheid werk. Zij hebben in het algemeen meer gezondheidsklachten, geven vaker aan in het werk geregeld gehinderd te worden doordat ze zich niet in orde voelen, en ervaren ook meer gezondheidsklachten als gevolg van het werk. Laag opgeleide uitvoerders verzuimen ook vaker en hebben een hoger verzuimpercentage.

Op aspecten van de taakuitoefening hebben zij in het algemeen een gemiddelde score. Zij hebben minder problemen met de voor hun taken benodigde ervaring maar meer problemen met de voor hun taken benodigde scholing.

Zelfstandige uitvoerders

<u>meer klachten</u>	<u>minder klachten</u>
<u>aspecten van de taakuitoefening</u>	<u>aspecten van de taakuitoefening</u>
- te veel niet-toezichhoudende activiteiten	- voor taken onvoldoende ervaring
- ongeregelde afspraken vergen teveel tijd	- <i>hinder van wisseling van temperatuur, droge lucht, lawaai, stank, etcetera</i>
- kan geen beroep doen op collega's	- te veel bemoeienis voorlieden
- onvoldoende opvang van het werk bij plotselinge ziekte	- werkt over het algemeen niet met een vaste hoofduitvoerder
	- <i>geregeld overwerk tegen het eind van een projekt</i>
	- regelmatig te weinig mensen op het werk
	- <i>werk doorgaans niet goed georganiseerd</i>
	- tijdigheid projektinformatie
	- <i>onvoldoende kans dingen zo goed te doen als zou willen</i>
	- onveiligheid in het werk
<u>inspanning, gezondheid, welbevinden</u>	<u>inspanning, gezondheid, welbevinden</u>
- werk geestelijk erg inspannend	- <i>werk lichamenlijk erg inspannend</i>
- <i>medicijngebruik</i>	- geen goede eetlust
- frekwentie lang verzuim (1981)	- hoge bloeddruk (vlgs. BGD)
	- vooruitzichten toekomst
	- <i>denken over ander werk de laatste tijd</i>

Zelfstandige uitvoerders

Zelfstandige uitvoerders hebben slechts op een gering aantal aspecten duidelijk meer klachten.

Zo vinden zij bijvoorbeeld vaker dan niet-zelfstandige uitvoerders dat zij te veel niet-toezichhoudende activiteiten hebben, dat zij geen beroep kunnen doen op kollega's en dat hun werk onvoldoende wordt opgevangen wanneer zij ziek zijn. Ook hebben zij meer hinder van de geestelijke inspanning door het werk.

Niet-zelfstandige uitvoerders

meer klachten	minder klachten
<u>aspecten van de taakuitoefening</u> <ul style="list-style-type: none">- voor taken onvoldoende ervaring- <i>hinder van wisseling van temperatuur, droge lucht, lawaai, stank, etcetera</i>- te veel bemoeienis voorlieden- werkt over het algemeen niet met een vaste hoofdvoerder- <i>geregeld overwerk tegen het eind van een projekt</i>- regelmatig te weinig mensen op het werk- <i>werk doorgaans niet goed georganiseerd</i>- tijdigheid projektinformatie- <i>onvoldoende kans dingen zo goed te doen als zou willen</i>- onveiligheid in het werk	<u>aspecten van de taakuitoefening</u> <ul style="list-style-type: none">- te veel niet-toezichthoudende activiteiten- <i>ongeregelde afspraken vergen teveel tijd</i>- kan geen beroep doen op collega's- onvoldoende opvang van het werk bij plotselinge ziekte
<u>inspanning, gezondheid, welbevinden</u> <ul style="list-style-type: none">- <i>werk lichamenlijk erg inspannend</i>- geen goede eetlust- hoge bloeddruk (vlgs. BGD)- vooruitzichten toekomst- <i>denken over ander werk de laatste tijd</i>	<u>inspanning, gezondheid, welbevinden</u> <ul style="list-style-type: none">- werk geestelijk erg inspannend- <i>medicijngebruik</i>- frekwentie lang verzuim (1981)

Niet-zelfstandige uitvoerders

Ook niet-zelfstandige uitvoerders hebben slechts op een beperkt aantal aspecten meer klachten. Zij vinden onder andere vaker dat zij voor hun taken niet voldoende ervaring hebben, dat voorlieden zich te veel bemoeien met hun werk en dat het werk onvoldoende veilig is. Zij hebben meer klachten over hun eetlust en maken zich meer zorgen over hun toekomst. Bovendien konstateren BGD'en vaker hoge bloeddruk bij hen.

7. UITKOMSTEN IN GROTE LIJNEN EN KONKLUSIES

Op grond van de vergelijking van categorieën uitvoerders naar (de ervaring van) aspecten van de taakinhoud, inspanning, gezondheid en welbevinden kunnen de volgende konklusies worden getrokken:

Objektkategorie

Relatief gunstig is het beeld van de uitvoerders in de woning- en de uitvoerders in de wegebouw. Slechts op enkele aspecten van de taakuitoefening ervaren deze uitvoerders duidelijk meer klachten. Op het gebied van inspanning, gezondheid en welbevinden hebben zij een gemiddeld of lager aantal klachten. Het is echter opvallend dat het positieve beeld bij de wegebouwuitleverders, in tegenstelling tot de woningbouwuitleverders niet samen gaat met een positiever eindoordeel.

Uitleverders die in de utiliteitsbouw werken en in mindere mate de uitleverders die zowel in de woning- als in de utiliteitsbouw werken, hebben relatief gezien het meest aantal klachten op gebied van de taakuitoefening. Dit gaat echter niet duidelijk samen met een groter aantal inspannings- en gezondheidsklachten, hetgeen men wel zou verwachten. Op het gebied van welbevinden bestaan er wel enkele tendenzen tot meer klachten. Uitleverders die in de utiliteitsbouw werken geven hier ook duidelijk aan zich meer zorgen over hun toekomst te maken, hetgeen een aanwijzing zou kunnen zijn dat men in de utiliteitsbouw op het moment meer nadelige effecten van de conjunctuur ervaart.

Uitleverders die zowel in het grondwerk als in de wegebouw werken geven met name een positief beeld van hun ervaring van aspecten van de taakuitoefening. Het is echter vooralsnog niet duidelijk waarom zij vaker onder behandeling zijn voor hoge bloeddruk en ook meer nerveuse klachten opgeven.

Het is moeilijk om, wat betreft objektkategorieën risikogroepen van uitleverders aan te duiden. In het algemeen is het beeld van de uitleverders in de zuivere utiliteitsbouw en in de combinatie van woning- en utiliteitsbouw wat minder positief. Er bestaan echter aanwijzingen dat de huidige conjunctuur met name zijn stempel drukt op de utiliteitsbouw. In hoeverre dit van invloed is op de geconstateerde verschillen is niet duidelijk.

Bedrijfsgrootte

Verschillen in bedrijfsgrootte hangen met name samen met verschillen in de organisatie van het werk en de verhouding met leiding en ondergeschikten. In grotere bedrijven hebben uitvoerders minder te maken met vaste samenwerkingsverbanden en meer met niet-toezichthoudende activiteiten. In kleine bedrijven bemoeit de directie van het bedrijf zich meer met het werk van de uitvoerder.

Klachten op het gebied van inspanning, gezondheid en welbevinden lopen weinig uiteen en zijn bovendien nogal divers.

Er is vooralsnog geen aanleiding om uitvoerders die in grote of uitvoerders die in kleine bedrijven werken als risikogroep aan te duiden.

Leeftijd

Jongere uitvoerders hebben vooral meer klachten over de uitoefening van de taak. Veel van deze klachten wijzen op een gebrek aan ervaring en op onzekerheid. Dat deze jongste groep uitvoerders op geen enkel aspect vaker gezondheidsklachten heeft, was te verwachten. Het is echter opvallend dat zij meer hinder ervaren van het werken onder tijdsdruk en meer moeite hebben met koncentreren in het werk.

De middelste leeftijdsgroep komt er in het algemeen het positiefst uit. Een positiever eindoordeel ontbreekt echter, terwijl een hoger aantal klachten over de ongunstige invloed van het werk op privé te denken geeft. Ook de oudste leeftijdskategorie geeft, met uitzondering van de klachten op het gebied van de gezondheid een positief beeld. Dat oudere uitvoerders meer gezondheidsklachten hebben is op zich niet verrassend.

Opleiding

Verschillen tussen laag- en hoogopgeleide uitvoerders blijken vooral tot uitdrukking te komen op de gebieden inspanning en gezondheid. Het blijken dan met name de laag opgeleide uitvoerders te zijn die meer klachten ervaren. Deze uitvoerders hebben meer hinder van de lichamelijke belasting van het werk en ervaren vaker een overbelasting door de hoeveelheid werk. Bovendien geven zij op vrijwel alle aspecten van gezondheid duidelijk meer klachten aan en verzuimen zij ook vaker.

Hoog opgeleide uitvoerders hebben slechts op enkele aspecten meer klachten. Gezien het grote aantal aspecten van inspanning en gezondheid waarop laag opgeleide uitvoerders hoger scoren (ondanks het feit dat er onder andere met leeftijd rekening gehouden is) moet deze groep als risikogroep beschouwd worden.

Zelfstandigheid

Het al dan niet zelfstandig zijn van de uitvoerder blijkt slechts in beperkte mate van invloed te zijn op de ervaring van aspecten van de taakuitoefening en op klachten met betrekking tot inspanning, gezondheid en welbevinden.

Zelfstandige uitvoerders vinden vaker dat zij teveel (administratief) organisatorisch bezig moeten zijn en dat zij te weinig steun van hun collega's kunnen krijgen. Bovendien ervaren zij meer hinder van de geestelijke inspanning van het werk. De klachten van niet-zelfstandige uitvoerders betreffen een voor de taken onvoldoende ervaring en ontevredenheid over enkele aspecten van de werksituatie (o.a. veiligheid). Ook maken zij zich meer zorgen over hun toekomst.

Een en ander gaat echter niet duidelijk samen met specifieke gezondheidsklachten. Weliswaar komt een verhoogde bloeddruk volgens de BGD-dossiers vaker voor bij niet-zelfstandige uitvoerders, maar dit wordt niet bevestigd door de betrokkenen zelf. Er is op deze gronden vooralsnog geen aanleiding zelfstandige of niet-zelfstandige uitvoerders als risikogroep aan te duiden.

8. AANBEVELINGEN

In dit hoofdstuk worden een aantal aanbevelingen gedaan naar aanleiding van beide vergelijkingen.

a. de vergelijking van de uitvoerders met produktiekader buiten de bouw

De vergelijking tussen uitvoerders en ander produktiekader heeft duidelijk gemaakt dat de uitvoerders wat betreft enkele aspecten van inspanning en gezondheid als risikogroep beschouwd moeten worden.

Dit ondanks het feit dat de uitvoerders de organisatie van het werk en de omgang met leiding, kollega's en ondergeschikten positiever ervaren. Hun algemeen slotoordeel over de eigen werksituatie waarbij alle aspecten tegen elkaar afgewogen worden, is dan ook niet verschillend van elkaar. Als risico's op het gebied van inspanning en gezondheid komen de volgende punten naar voren.

In de eerste plaats ervaren de uitvoerders een grotere lichamelijke inspanning en een tendens tot meer tijdsdruk.

Bij uitvoerders boven de 35 jaar uit zich dit in een tendens tot meer nerveuze klachten dan het produktiekader buiten de bouw. Verder hebben uitvoerders vaker aandoeningen aan het bewegingsapparaat (rug, spieren en gewrichten), terwijl andere aandoeningen alleen minder voorkomen in de middelste leeftijdsgroep gepaard gaande met minder medicijngebruik. De aandoeningen van het bewegingsapparaat lijken zowel uit eerder niet-leidinggevende functies als uit het uitvoerderswerk voort te komen.

Voor de bedrijfsgeneeskundige praktijk betekent dit dat bij uitvoerders speciale aandacht besteed zou moeten worden aan lichamelijke belasting door het werk, het werken onder tijdsdruk, nerveuze klachten en aandoeningen aan het bewegingsapparaat.

Het verzuimpatroon van uitvoerders, in vergelijking met het produktiekader, kenmerkt zich door een lage frekwentie van het kort-verzuim (maximaal 14 kalenderdagen durend). Verder is het verzuimpercentage dermate laag dat de duur van het lang-verzuim waarschijnlijk ook kort is.

Gezien de meerdere inspannings- en gezondheidsklachten zou eerder het tegendeel verwacht mogen worden.

Als daarbij nog bedacht wordt dat uitvoerders een ongeveer twee keer zo hoog WAO-intredepercentage hebben, lijkt het erop dat de uitvoerders langer doorwerken wanneer zij zich niet in orde voelen en ook voordat zij volledig hersteld zijn het werk weer hervatten.

Op grond hiervan lijkt het zinnig te overwegen de termijn van 13 weken versuim als moment voor oproep door de BGD voor uitvoerders aanmerkelijk te vervroegen.

Zoals hierboven al is aangegeven is de middelste leeftijdskategorie uitvoerders duidelijk minder vaak onder behandeling voor andere aandoeningen dan aan het bewegingsapparaat en ligt het medicijngebruik bij hen ook duidelijk lager. De oudste categorie uitvoerders is echter in gelijke mate onder behandeling voor deze aandoeningen als het andere produktiekader en heeft ook een vergelijkbaar medicijngebruik.

Deze gegevens doen vermoeden dat er bij de uitvoerders sprake is van een "healthy worker effect", dat wil zeggen dat de vergelijking verstoord wordt door een grotere uitval van uitvoerders in de middelste leeftijdskategorie om gezondheidsredenen. Dit vermoeden wordt ondersteund door de hogere WAO-cijfers bij de uitvoerders.

Het is daarom van belang het onderzoek onder dezelfde groep uitvoerders te herhalen om na te gaan of deze veronderstelling juist is.

b. de vergelijking tussen categorieën uitvoerders

Zoals was te verwachten kwam leeftijd als een duidelijke risikofactor uit de analyse naar voren. Uitvoerders ouder dan 50 jaar hebben duidelijk meer gezondheidsklachten dan hun jongere kollega's. Het gaat hierbij zowel om algemene gezondheidsklachten als om specifieke aandoeningen.

Het beleid van de BG bouw om oudere uitvoerders periodiek medisch te onderzoeken wordt door het onderzoek onderschreven.

Tussen de twee andere leeftijdskategorieën zijn op het gebied van de gezondheid vrijwel geen verschillen geconstateerd. Met andere woorden, de uitvoerders jonger dan 35 jaar zijn even gezond of ongezond als hun kollega's tussen de 35 en 50 jaar.

Aangezien dit geen argumenten oplevert voor de momenteel gehanteerde leeftijdsgrens van 35 jaar om uitvoerders voor het periodiek onderzoek op te roepen en gezien het voorgaande zou verlaging van deze grens overwogen moeten worden.

Een andere categorie uitvoerders die als risikogroep beschouwd kan worden betreft de laag opgeleiden. Op een groot aantal aspecten van gezondheid (onder andere vage lichamelijke klachten, nerveuze klachten en vermoeidheidsklachten) ervaren zij duidelijk meer problemen dan de hoger opgelei-

den. Bovendien hebben zij meer hinder van de lichamelijke inspanning van het werk en de overbelasting door de hoeveelheid werk. Ook is bij deze categorie uitvoerders de frekwentie van het lange verzuim (langer dan 14 dagen) duidelijk hoger. De resultaten van het onderzoek wijzen duidelijk op een verhoogde kans op gezondheidsklachten bij laag opgeleide uitvoerders.

Bedrijfsgeneeskundige diensten zouden bij hun periodiek geneeskundig onderzoek extra aandacht moeten besteden aan laag opgeleide uitvoerders en hen eventueel periodiek versneld oproepen.

Wat betreft objektkategorie is gekonstateerd dat uitvoerders in de utiliteitsbouw in het algemeen minder tevreden zijn over hun werk, meer klachten ervaren op aspecten van de taakuitoefening en zich meer zorgen maken over hun toekomst. Opvallend is echter dat dit (nog) niet duidelijk samen gaat met een groter aantal inspannings- en gezondheidsklachten. Twee factoren spelen hierbij mogelijk een rol.

In de eerste plaats is het mogelijk dat de gekompliceerdheid van de taak in de utiliteitsbouw groter is dan elders, hetgeen zou kunnen bijdragen aan dit beeld. Hierover is op dit moment geen stellige uitspraak te doen.

In de tweede plaats is de grote conjuncturele verslechtering een mogelijke oorzaak. Ook hierover bestaat geen zekerheid.

Omdat beide factoren niet uit te sluiten zijn, lijkt extra attentie op gezondheids- en inspanningsklachten bij uitvoerders in de utiliteitsbouw gewenst.

Een andere categorie uitvoerders die vanuit bedrijfsgezondheidskundig oogpunt van belang is, betreft degenen die zowel in het grondwerk als de wegenbouw werkzaam zijn. Uitvoerders die in deze objektkategorie werken melden in het algemeen een positieve ervaring van aspecten van de taakuitoefening. Op het gebied van de gezondheid hebben zij echter relatief veel klachten. Duidelijk vaker dan uitvoerders in andere objektkategorieën hebben zij hinder van nerveuze klachten en zijn zij onder behandeling voor hoge bloeddruk (ook de BGD-en konstateren bij deze categorie uitvoerders vaker hoge bloeddruk). Bovendien bestaan er tendenzen tot meer vage lichamelijke klachten, meer vermoeidheidsklachten en een hoger medicijngebruik.

Gezien de ernst van de klachten en het feit dat inzicht in de oorzaken ontbreekt is nader onderzoek bij uitvoerders die zowel in het grondwerk als in de wegenbouw werken gewenst.

Gemiddelden per klacht :

aspect	totaal % n = 528	aspect	totaal % n = 528
<i>FUNKTIE:</i>			
- teveel-niet-toezichhoudende activiteiten	34,8	- ploeg of voorman wil werk regelmatig anders doen dan voorgeschreven	19,5
- ongeregelde afspraken vergen teveel tijd	20,6	- kan op mensen niet rekenen voor overwerk	2,8
- heeft voor taken niet genoeg scholing	16,9	- onvoldoende steun personeel	16,9
- heeft voor taken niet genoeg ervaring	5,3	- vaak strubbelingen over verschillen in loon of vergoedingen	12,7
- onvoldoende zelfstandigheid	3,2	<i>ORGANISATIE VAN HET WERK:</i>	
- gebrek aan plezier in het werk	12,1	- werkt over het algemeen niet met vaste opdrachtgevers	48,1
<i>FYSIEKE WERKOMSTANDIGHEDEN:</i>			
- hinder van wisseling van temperatuur droge lucht, lawaai, stank etcetera	40,2	- werkt over het algemeen niet met vaste opzichters	59,3
<i>LEIDING, KOLLEGA'S EN ONDERGESCHIKTEN</i>			
- onderlinge sfeer meestal niet goed	5,7	- werkt over het algemeen niet met vaste leveranciers	14,8
- ergert zich vaak aan anderen op het werk	27,7	- werkt over het algemeen niet met vaste onderaannemers	21,8
- onvoldoende steun chef	30,5	- werkt over het algemeen niet met vaste ploeg eigen mensen	18,9
- krijgt onvoldoende mogelijkheden voor het volgen van cursussen	12,5	- werkt over het algemeen niet met een vaste hoofduitvoerder	12,1
- werk wordt doorgaans niet billijk verdeeld	9,7	- werkt over het algemeen niet met (een) vaste uitvoerder(s)	5,9
- onvoldoende aandacht wensen en capaciteiten	25,0	- werkt over het algemeen niet met (een) vaste hulp- of assistent-uitvoerder(s)	29,5
- vaak moeilijk verenigbare opdrachten of instructies	18,8	- werkt over het algemeen niet met vaste voorlieden	22,3
- kan geen beroep doen op kollega's	9,3	- werkt over het algemeen niet met vast machinepersoneel	23,1
- te veel bemoeienis van directie	1,9	- een belangrijk deel van de mensen werkt meestal in projektgebonden dienstverband	27,7
- te veel bemoeienis hoofduitvoerder/uitvoerder	2,1	- mensen hebben niet voldoende tijd om nieuwe kollega's in te werken	19,1
- te veel bemoeienis voorlieden	0,8	- tegen het eind van een projekt geregeld overwerk	6,4
- te veel bemoeienis onderaannemers	2,5	- regelmatig te weinig mensen op het werk	20,3
- te veel bemoeienis stafafdelingen	2,5	- werk doorgaans niet goed georganiseerd	4,4
- te veel bemoeienis opdrachtgever of architect	3,2	- te veel dingen schriftelijk vastgelegd op het werk	5,1
- te veel bemoeienis opzichter	6,8	- te weinig dingen schriftelijk vastgelegd op het werk	24,2
- onvoldoende steun van directie	15,5	- kan onvoldoende overleggen over het werk	8,0
- onvoldoende steun hoofduitvoerder/uitvoerder	5,5	- projektinformatie niet op tijd beschikbaar	60,2
- onvoldoende steun voorlieden	6,1	- onduidelijkheid bestek en werktekeningen	44,7
- onvoldoende steun onderaannemers	9,1		
- onvoldoende steun stafafdeling	20,5		
- onvoldoende steun opdrachtgever, opzichter	14,2		
- chef wijst meer op fouten dan dat hij goede dingen prijst	24,2		
- uitvoerder wijst meer op fouten dan dat hij goede dingen prijst	25,4		

aspekt	totaal % n = 528	aspekt	totaal % n = 528
- wijzigingen in bestek en werktekeningen	49,4	- longaandoeningen	0,8
- wrijvingen leverancier, onderaannemers en opzichters	29,9	- aandoeningen van inwendige organen	3,2
- klachten opdrachtgevers	4,0	- huidaandoeningen	2,7
- uitblijven waardering opdrachtgevers	22,5	- overgevoeligheid (allergie)	0,9
- in werk niet steeds duidelijk genoeg waarvoor wel en niet verantwoordelijk	11,7	- rugaandoeningen	8,5
- te veel of te weinig verantwoordelijkheid voor mensen	32,8	- andere spier- of gewrichtsaandoeningen	8,5
- krijgt onvoldoende kans dingen zo goed te doen als hij zou willen	24,1	- overige aandoeningen	4,9
- werk niet voldoende opgevangen bij plotselinge ziekte	28,6	stoommissen vlgs bgd) ¹	
- plotselinge hinder in het werk	42,0	- hoge bloeddruk	15,3
- kan in werk meestal niet beschikken over voldoende goed materieel	7,4	- hartinfarct	0,5
VEILIGHEID:		- andere hart- of vaatdoeningen	5,9
- veiligheidsvoorschriften kunnen praktisch gesproken niet goed worden nageleefd	11,9	- longaandoeningen	2,5
- weleens het idee dat er teveel aandacht wordt besteed aan veiligheid	33,7	- aandoeningen van inwendige organen	5,9
- leiding stimuleert veilig werken niet daadwerkelijk	23,1	- huidaandoeningen	3,0
- sfeer in de ploeg 'veilig werken is overdreven'	16,3	- overgevoeligheid (allergie)	2,0
- onveiligheid in het werk	38,6	- rugaandoeningen	21,3
WERK-PRIVE:		- andere spier- of gewrichtsaandoeningen	11,4
- privé ongunstige invloed op het werk	2,3	- overspanning	17,3
INSPANNING:		- lawaaislechthorendheid	31,2
- werk lichamelijk erg inspannend	25,0	- overige aandoeningen	10,9
- werk geestelijk erg inspannend	66,3	- drankgebruik	89,6
- werkt geregeld onder tijdsdruk	63,4	- roken	47,9
- overbelasting door hoeveelheid werk	43,6	- laatste zes maanden met klacht naar arts	32,0
- in het werk moeite met concentreren	8,3	- laatste zes maanden wel eens thuisgebleven wegens ziekte of ongeval	22,9
- in het werk moeite met onthouden	22,3	- geregeld medicijngebruik	9,3
GEZONDHEID:		WELBEVINDEN:	
- laatste tijd gezondheidsklachten	21,2	- vindt overwerken ongunstig	27,1
- in werk geregeld gehinderd door niet in orde voelen	8,7	- reizen huis-werk bezwaarlijk	7,4
- gezondheidsklachten toegeschreven aan het werk	25,4	- werk ongunstige invloed op privé	21,4
- vage lichamelijke klachten	29,9	- kan in werk niet aan eigen eisen voldoen	10,6
- nerveuze klachten	46,6	- onvoldoende waardering leiding	21,2
- vaak moedeloos	3,4	- beloning niet in overeenstemming werk	34,3
- vermoeidheidsklachten	31,6	- geen redelijke vergoeding in tijd of geld voor overwerk	51,1
- geen goede eetlust	7,2	- toekomstonzekerheid	30,7
onder behandeling voor:		- de laatste tijd vaker werk onder niveau	27,8
- hoge bloeddruk	4,4	- denkt de laatste tijd over ander werk	19,7
- andere hart- of vaataandoeningen	2,5	algemeen slotoordeel:	
		- goed	45,1
		- redelijk	43,8
		- matig	7,5
		- niet goed	3,6

¹ n = 202.

verzuimgegevens	totaal % n = 454
<i>frekwentie kort¹ verzuim (1981)</i>	0,55
<i>frekwentie kort verzuim (1982)</i>	0,61
<i>frekwentie lang² verzuim (1981)</i>	0,16
<i>frekwentie lang verzuim (1982)</i>	0,20
<i>frekwentie totaal verzuim (1981)</i>	0,71
<i>frekwentie totaal verzuim (1982)</i>	0,80
<i>verzuimpercentage (1981)</i>	3,70
<i>verzuimpercentage (1982)</i>	4,00
<i>gemiddelde verzuimduur per geval (1981)</i>	52,8
<i>gemiddelde verzuimduur per geval (1982)</i>	66,0

¹ kort verzuim: maximaal 14 kalenderdagen

² lang verzuim: langer dan 14 kalenderdagen